

मर्जिकाची आंतरकथा:

एक मत्यकथा

◆ प्रकाश पर्यंकार

कोंकणी भारोक, कोंकणी साहित्याक आनी कोंकणी समाजाक खीन्द्वाबान खूब दिलां. पुण्य कोंकणी रामाज ताचे कडेन आदापान आनी प्रेमल भावनेन पलघता. कोंकणीचे तारं भर दर्यात गाट सोदताले तेना तेना ताचे लोखणेन ताका तडीची दिक्का दावयल्या. मर्जिकाची आंतरकथा ह्या पुस्तकांत तांणी स्वतः 'फेलेस' जावन दिक्का दावयल्या. हांगा ते आपणाकृय उक्तायत वतात आनी तेच बाबर ते हेर किभूतीक्य चिन्नायत वतात. ह्यो साहित्य उपासकांच्यो कथा. एका परस चड सर्जिकांच्यो आंतरकथा...

भौ. खीन्द्र केळेकार हे कोंकणी भाशेंतल्यान लेखन कराऱ्यी एक म्हालगडे भारतीय साहित्यीक. शणी गोंयबाबा उपरांत कोंकणी साहित्याच्या मळार विचारांचे पाजण दिवपी एक तपस्वी सर्जक. फाटलीं पांच दसकां ते गोंयच्या साहित्यीक, राजकी आनी सांस्कृतीक मळार एके विशिष्ट उजू दिकेन वावर करीत आसात. खीन्द्रबाबाब हे गोंय मुक्ती आदल्या आनी उपरांतच्या काळाचे चिकित्सक साक्षी. गोंय अदी गोंया भायल्यो साबार घडणुको तांणी अणभवल्यात, नियाळ्यात आनी जायते फावट अस्वस्थ

जावन आपली लेखणी हातांत घेतल्या. मिर्गाचो पावस पडटकच सैमसूश्ट किल्लता आनी सृजन उत्सव सुरु जाता... ह्या लेखकाचेंय तशेच जालां. १५ ऑगस्ट १९३५ वर्सा तांच्याच प्रयत्नान मीर्ग नेमाळे सुरु जाले आनी थंयं सावनूच खीन्द्रबाबालो साहित्य सृजन उत्सव सुरु जालो. ह्या कोंकणी साहित्य उत्सवाचे साबार पेणे आयज आमकां तांच्या विवीध पुस्तकांच्या रुपान पळोवपाक मेळटात.

रवींद्रबाबाल्या साहित्यांत वैचारीकतायेची खाशेली बसका आसा. तातूंत चिंतनशीलतेचो आगळ आसा. तातूंत आसात

शुन्यांतल्यान विश्व निर्माण करणाऱ्ये मळब हावेस. तातूत पळोवंक मेळ्ठात जिविताचे संघर्ष. तांचे लेखणेत आसा पोटतिडक आनी मनांतले उमाळे. तांच्या साहित्यांत आसात इतिहासीक तथ्यां आनी मार्गदर्शक तत्वां. ते उलयात थोडेशे आपले विशी आनी करून दितात वळख साहित्य मळा वयल्या दिंगज विभुतीची. सर्जकाची आंतरकथा ह्या तांच्या पुस्तकांत अश्याच कांय विचारांनी भरिल्लो दोणे ते वाचकां मुखार दवरतात. एकूण ३६ आत्मनिश्ट निबंधां वरवी ते आपणाक उकतायत वतात आनी साहित्याच्या विश्वांतली सत्यां ते लेखकांक आपले खाशेले शैलेत सांगत सुट्टात.

आपले आवयथाशे भाष्य गुजराती, मराठी, हिन्दी, इंग्रेज आनी पुरुंगेज अश्या पांच भासां कडेन लार्गांची संबंद आशिल्लो हो लेखक साहित्याक जिवीत घडोवपी एक वावर मानता. ताका लागून तो म्हण्टा, 'साहित्यकार हो विचारवंतूच आरंभ काय. खासा चिंतणी आनी दुसऱ्याक चिंतूक लावपी आसूक काय.' रवीन्द्रबाबालो पिंड विचारवंताचो. ते विचार करतात. दुसऱ्याले विचार वाचतात आनी स्वता विचारांत पडटात. अश्या वेळार ते आपणाकूच प्रस्त्र विचारतात. तांच्यो जापो सोदणाचो प्रयत्न करतात आनी आपणाक होलमल्लें सत्य साहित्यांतल्यान मांडटात. कोंकणींतले तांचे बरप खंतीतल्यान, तिडकीतल्यान आनी लागणुके जाणिवेतल्यान जल्माक आयलां अशें तांचे प्रांजळ मत. रवीन्द्रबाब बरोवंक लागिल्ले तेन्ना कोंकणींत भोव थोडे बरे आनी दर्जेदार साहित्य आशिल्ले. ही तांच्या मनांत खंत आशिल्ली. कोंकणी भासूच न्हय म्हणून तिका उणाक लेखपी जायते जाण आशिल्ले. आपले भाशेक उणाक लेखप्यांचेर ते तिडकतात आनी म्हणटात, 'हांव कोंकणीचो रायटर न्हय. हांव कोंकणीचो फायटर. हांव रायटर जालां ते म्हज्यांतल्या फायटरक लागून.'

रवीन्द्रबाब गांधीवादी विचारांचो रोस पियेल्लें एक कोंकणी व्यक्तिमत्त्व. गांधींचे सांगती काकासायब हांच्या सानिध्यांत राविल्ले. तांच्या जिणे प्रभावान दिपकावन गेल्ले. तसो तांकां साबार जाणांचो

सहवास लाभला. ह्या सहवासान रवीन्द्रबाबा भित्र एक समाजसेवक, स्वातंत्र्य सेनानी आनी लेखक किल्लून वयर आयला. आपल्या जिवितांत तांणी विवीध तासां जोडल्यांत. तांचे एक तास झुजाच्यांचे. ते झुजल्यात आनी झुजत आसात. ह्या झुजांत तांणी आपले लेखणेक विचारांच्या निसाण्याचेर धार काडल्या. आपणाक पटलां तें दुसऱ्यांक पटूक जाय ह्या हावेसाम परत परत त्याच विशयाचेर बरयत रावल्यात. कोंकणीत हें जाय, तें जाय, कोंकणी भास समृद्ध जावपाक जाय, ह्या तांच्या हावेसाक लागून णवणीं पानांचे महाभारत तांचे कडल्यान बरोवन जालां. नक्त्रविद्ये वयले पुस्तक ब्रह्मांडांतले तांडव मोठ्या यत्नान तांचे कडल्यान बरोवन जालां.

सर्जकाची आंतरकथा ह्या पुस्तकांत लेखक आपले भित्र आशिल्ल्या सर्जकाची आंतरकथा सांगता. आपणे बरोवपाची प्रेरणा कोण कडल्यान घेतली? हांव कित्या खातीर बरयतां? निजाचे आनी घेतिल्लें खंयचें? अश्या कांय प्रस्तांच्यो जापो ते सोदतात. तरणाटे पिरायेर लेखकाच्या हातांत विकेकानंद पडलो. पुस्तकांतल्यान मावसूची भेट जाली. डॉ. लोहियांच्या प्रभावा खाला आयले. गांधी समजुपाक वर्ध्याक गेले. काकासायब कालेलकरांची भेट जाली. पुस्तकांच्या मोगात पडले... त्स्वैंग, दोस्तॉयव्हस्की, गोर्की वाचले. बुद्ध, तॉलस्तॉय, गांधी, रवीन्द्रनाथ वाचू काडले... रवीन्द्रबाब आपू पुस्तकांच्या सांगतान कसो जियेतां हें सांगतात. ताका लागून ते म्हणटात 'पुस्तक म्हाका निखटे पुस्तक केन्ना दिसलें ना. तातूत म्हाका एक व्यक्ती दिशटी पडल्यां. एक विभुती मेळ्यां. एक सांगत मेळ्या...' जायत्या जाणां कडल्यान जायतें घेतलां पूण. आपले निजाचे कितले आनी दुसऱ्यांचे कितले? असो तांकां प्रस्त्र पडटा आनी वाढमयचीर्याचेर आपले मत उकतायतना ते विनोबा भावेची एक देख दितात. ते म्हणटात, विनोबान शंकराचार्य, ज्ञानेश्वर आनी गांधी कडल्यान खूब किंते घेतले पूण विनोबा तिगां मदंले एकूण नाशिल्ले. लेखक असो आसपाक जाय अशें ते सांगतात.

रवीन्द्रबाब कोंकणीचे एक म्हालगडे. तांच्या साबार मार्गदर्शक तत्वांनी कोंकणी भाशीक आनी साहित्याक चळवळीक उजू दिका दिल्या. बरोवप्याची साधना ह्या निबंधांत ते आपले लेखन प्रक्रिये विशीं सांगतात. बरोवप ही कला. तिची साधना करची पडटा. सातत्य बाळगुचे पडटा. बरयल्ले परत परत वाचचे पडटा. घांसून पुसून काडचे पडटा. आपणे जें बरयलां तें आपणाक पयलीं कळूक जाय. कठिणांतले कठीण विशय लेगीत सोपे भाशेत सांगूक येंवंक जाय अशें सांगतना ते भारतीय आनी पाश्चात्य लेखकांच्यो देखी दितात. लेखन करप्यांक दोन गजाली ते मुजरत सांगतात. एक वाचन, दुसरे भोवतां. गांधी, काकासाहेब आनी विनोबा कशे भोवताले तें ते सांगतात. काकासायब धा-बारा वरां काम करताले आनी ते एक सारके भोवताले. वर्सी मनशाक जाणटीं करिनात. तेंचे चेपण ताका जाणटो करता अशें ते सांगतात. ते खातीर मनशान एका सारको एकलोच भोवत रावंक जाय अशें सांगतना

ते बौद्ध भिक्षुचे भोवडेची खबर सांगतात.

लेखकान स्वाध्याय करपाक जाय. तातूंत शिस्तबद्धताय जाय, नियोजन जाय, अर्थे तांचे म्हणें जिविताचे वाटेर मेळपी अणभवांची सदां नोंद करपाक जाय. ते खातीर दिसपट्येचे लेखन करप म्हत्वाचे अर्थे तांचे मत. दिसपटी ह्या निबंधांत ते ह्या साहित्य प्रकाराचे म्हत्व सांगतात. हांगा ते कृष्णमूर्ती, तॉलस्तॉय, आंद्रे जीद, सॉमरसॉट मॉम हांच्या दिसपट्यांची देख दितात. कोंकणीत वेळे वयल्यो भुलो नांवाची दिसपटी ब्रोवन उजवाडा हाडिल्लो हो लेखक वेगवेगळ्या तरांच्या दिसपट्यांची खबर सांगता. महादेवभाई देसाईंनी वीस खंडांनी बरयल्ले दिसपट्येची खबर सांगून सरदार बल्लभभाई पटेल, गांधी आनी रोमां रोलां संदर्भात केल्या भास्याचो उल्लेख करतात.

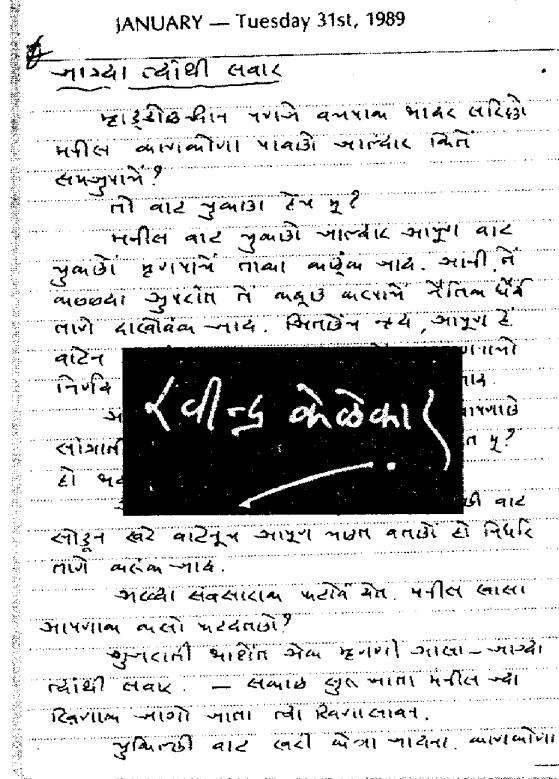
सर्जकाची अंतरकथा ह्या पुस्तकांत रवीन्द्रनाथ, काकासायब, विनोबा, जवाहरलाल, खलिल जिब्रान, फेनांदु पेस्सोअ, उमाशंकर, बाकीबाब आणी चा. फ्रा. अरो णव व्यक्तीचित्रणात्मक निबंध आसपावल्यात. रवीन्द्रनाथाली पयली आनी निमणी कविता, तांचे कवितेची तांक, भारतीय साहित्यमळार तांचे स्थान हाचेर ते भास्य करतात. रवीन्द्रनाथ एक कवी, कथाकार, कादंबरीकार, नाटकाकार, वित्रकार, संगीतकार, शिक्षणतज्ज्ञ, देशभक्त - अश्या तांच्या साबार व्यक्ती विशेशतायांचेर ते उजवाड घालतात. रवीन्द्रनाथांच्या अंतर्गत देवन ते म्हणाटा, 'ते एक व्हड कमिटेड राष्ट्रपुरुस आशिल्ले. ते सुधारकां मजगतचे एक व्हड सुधारक आशिल्ले आनी राष्ट्रवादां मदले एक व्हडले राष्ट्रवादी आशिल्ले' तर्शेच वेदा पसून गांधी - रवीन्द्रनाथा मेरेनचे सांस्कृतीक दायज आपले केल्या काकासायबांक ते 'भारतीय संस्कृतायेचे उद्गगते' म्हण पाचारतात.

राष्ट्रीय पांवड्याचा साबार महात्मा जावन गेले. ह्या ऋपीतुल्य व्यक्तींचे कार्य व्हडा तोलामोलाचे आशिल्ले. विनोबा भावे हेच जातकुळयेतले आशिल्ले म्हणपाचे रवीन्द्रबाब सांगतात आनी तांच्या कायं कार्यगुणांचेर उजवाड घालतात. गरिबां खातीर भूय मागापाक तांणी चवदा वर्सा पस्तीस हजार मैलांचो प्रवास केलो हें सांगतनाच विनोबा हे ज्ञानेश्वर, तुकाराम तशेच कबीर हांचे तोडीचे साहित्यकार आशिल्ले हें सांगपाक ते विसरनात. श्रमाक म्हत्व दिवपी विनोबांचे सादे सोपे शैलेतले सात हजार पानां भरतलीं इतले साहित्य वाचूक

मेळटा अर्थे सांगून ते तांच्या कायर्ची तुस्त तोखणाय करतात. जवाहरलाल नेहरूंच्या साबार म्हत्वाच्या पुस्तकांचो लेखक उल्लेख करता. जवाहर राजकारणी आशिल्ले पूण ते एक चिंतक साहित्यकारुय आशिल्ले अर्थे सांगतात. 'तुमी अनमनू नाकात. धिरान मुखार पावल घालात. तुमकां जैत मेळटलेच मेळटले. जैत सदांच धिरान पावल घालून मुखार सरतल्यांकूच मेळटा. ते भित्रांक, फाटल्यान फुडल्यान पळोवन जतनायेन चलतल्यांक केन्ना मेळना', ह्या तांच्या पुस्तकांतल्या एका प्रेरणा दिवपी वाक्याचो आवर्जून उल्लेख करन दिसता.

ह्या पुस्तकांतल्या वेगवेगळ्या निबंधांनी रवीन्द्रबाब जिविताचे प्रभाव घालपी कायं उत्कृष्ट पुस्तकांचो उल्लेख करतात.

खलिल जिब्रानाचे 'The Prophet' हें अर्थेच एक लहानर्थे पुस्तक ज्या पुस्तकान कितल्योश्योच पिळग्यो प्रभावीत केल्यात. खलिल जिब्रानान घोवा बायले संदर्भात सांगिल्ले तत्वगिन्यान सांगतां सांगतां लेखक आपल्या जिवितांतली खाजगी गजाल अचळ्य सांगून वतात. ते म्हणाटा 'म्हाका म्हज्या खाजगी जिवितांतल्यो खबरी कोणाक के-न्ना सांगच्योश्यो दिसल्यो नात. तितले म्हज्या जिविताक मोल्य ना. पुणून एक गजाल केन्ना केन्ना भीड मुरवत कुशीक दवरून सांगचिशी दिसता. सांगतां बी - लग्न जावन आतां आमकां पन्नास वर्सा जालीं, आमचो सभाव वेगळो. आमचो अभिरुची वेगळ्यो. आमचे आदर्शीय वेगळे. इतले आसूनय ह्या पन्नास वर्साच्या काळांत एक दीस लेगीत एकामेकांचे तपिल्याचो वा झगडल्याचो आमकां उगडास जायना. आमच्या जिविताचे जाल्लो जिब्रानाचोच हो प्रभाव अर्थे हांव मानतां.'

ह्या पन्नास वर्साच्या काळांत एक दीस लेगीत एकामेकांचे तपिल्याचो वा झगडल्याचो आमकां उगडास जायना. आमच्या जिविताचे जाल्लो जिब्रानाचोच हो प्रभाव अर्थे हांव मानतां.'

खलिल जिब्रानाचे 'The Prophet' हें एक लहान पूण म्हान पुस्तक, तर्शेच तॉलस्तॉयचे War and Peace हें आकारान आनी आशयान आकांतांचे पुस्तक. ह्या पुस्तकाची रवीन्द्रबाब वाचकांक तोंड वळव करून दिता. तॉलस्तॉयची ही नवलकथा म्हव्यार गंगा आनी ब्रह्मपुत्रा हांच्या संगमा सारकी. तिची तद्दृच दिशी पडटा. दोळ्यांत फकत विशाळकायूच भरता अर्थे लेखक म्हणाटा. विश्वसाहित्यांतली ही व्हडांतली व्हड अशी कादंबरी. ही कादंबरी लेखकान खंय सात खेपो बरयल्ली. रवीन्द्रबाब लेखका विर्सी बरयतात. तांचे लेखन प्रक्रियेचेर बरयतात. साहित्यकृतीचेर बरयतात...

आनी वाचकांची ते साहित्यकृती संबंदांतली उमळशीक वाडोवन दवरतात. भारतीय साहित्या संदर्भात ते भगवद् गीतेचे बहुपण सांगतात. भगवद् गीता खणींतले रत्न अशे सांगतात.

फेर्नान्दु पेस्सोअ ह्या पुरुषोज कवीचेर बरयल्ला निबंधात रवीन्द्रबाब ताचे दुखखी जिणे चे चित्र वाचप्यां मुखार दवरतात. भौतीक जिणेंत अपेशी थरिल्ल्या ह्या कवीची भितल्ली जीण समृद्ध

आशिल्ली हें ते सांगतात. पेस्सोअच्या मरणा पयलीं ताचे कवितेचे एकूच पुस्तक उजवाडा आयिल्ले. मरणा उपरांत ताच्या लेखानाचे इकरा खंड उजवाडा आयल्यात. मरणा पयलीं ह्या कवीक पुर्तुगालाक कोण वळखड नाशिल्लो, तो भायर पडले उपरांत ह्याच मनशाकडेन आळखो संवसार विश्वसाहित्यांतली एक अद्भूत घडण्यूक म्हण पळोवपाक लांगलो. फेर्नान्दु पेस्सोअ हो कवी तोलामोलाचो साहित्यीक आशिल्लो म्हणपाची वाचकांक रवीन्द्रबाब वळख करून दिता.

रवीन्द्रबाब वेगवेगव्या साहित्यकारांचे विचार आपले लेखणेतल्यान वाचकां मुखार दवरतात. ते तांचे जिणेचो सोद घेतात. साहित्याचेर भाश्य करतात. हें तांचे भाश्य त्या साहित्यकारांचे मूळ साहित्य वाचपाक वाचकांच्या मनात उमळशीक जागेता. उमाशंकर जोशी हे व्हड साहित्यीक आशिल्ले. स्थान, मान, धन, भौमान मागपाक ते कोणा कडेन केन्ना गेले नात. पुणून गुजरातीचे अध्यापक, कुलपती, राज्यसभेचे सभासद, यु.जी.सी.चे आनी साहित्य अकादेमीचे अध्यक्ष, - हीं, आनी विश्वभारती-शांतीनिकेतनांचे आचार्यपद हीं सगळीं पदां तांकां, सोदीत तांचे कडेन आयलीं म्हणपाचे सांगून लेखक तांच्या व्यक्तिविशेषांशांचेर उजवाड घालता. दुसऱ्या एका निबंधांत लेखक बाकीबाब बोरकार हांचे समग्र साहित्य-जिणेवेर भाश्य करता. मुंबयंत जाल्ले भेटी विशीं ते सांगतात. बाकीबाबांच्या मनांत कविता शिजता... ती पानार उंतरता... हें रवीन्द्रबाबान लांगींच्यान पळयलां आनी अणधकरलां. 'कितें जाता, २८मजना... थाव लागना... कविता अवकॉनी येता आनी तीच म्हजे कडल्यान बरोवन घेता... हांव तेन्ना हांव नासता' अशे तांकां बाकीबाब सांगताले. एका गद्य लेखकान एका कवीची निर्मिती प्रक्रिया लांगींच्यान अणभविल्ल्याची ही सुखद घटना. निमाणे कडेन बाकीबाब आत्मसन्मानी आशिल्ल्याची ते एक देख दितात. बाकीबाबांक साताच्यान मराठी साहित्य संमेलनाचे अध्यक्ष करपाच्या संदर्भांतली ती गजाल. अध्यक्षपद जाय जात्यार कोंकणी संदर्भांतली भुमिका स्पष्ट करची अशी अट घालतकच त्या वेळार

ठगाशंकर जोशी, मंगेश पाडगांळकार, करेश गंत्री दांगडा...

प्रियोळ, गे-१९६६

बाकीबाबान म्हणिल्ले, 'कोंकणी विश्वर्यांच्या माझ्या विचाराना मी मुरुद घालावी म्हणून जर तुम्ही मला ही लांच' देणार असाल तर लक्षांत ठेवा, बोरकर स्वतःला विकिणारा माणूस नाही... 'अश्यो साबार गजाली रवीन्द्रबाब आपले लेखणेतल्यान वाचकां मुखार दवरीत वतात. कोंकणी कवी चा. प्रा.चोय ते असोच सोद घेतात. तांच्या जिविताचीं आगां विस्कटावन सांगतात. कोंकणी संघटक, पत्रकार, कवी,

नाटककार अश्यो चा.फ्राच्यो साबार भुमिका आपले लेखणेतल्यान वित्रायतात.

रवीन्द्रबाब एक लेखक, एक चलवळी. साहित्याच्या मळार तांकां दुसऱ्यांते भाशेचो देवेश करपी दिसतात, भाशेक उणाक लेखणी भेट्यात तेन्ना ते तांचेर माडभर उसळतात. बरोतप्यांनी आपले आवय भासेत बरोवचे अशे तांचे प्रामाणीक मत. एकाद्वे व्हडले भाशेत बरयल्यार आपणाक चड प्रसिद्धी मेळटली, आपूण चड वाचकां मेरेन पावतलों अशे येवजून जे कोण फक्त परकी भाशेंत बरयतात ते तांचे नदेन साहित्याच्या मळार शिंदलकी करपी थारतात. साहित्याच्या मळार जायते फावट जाची पुस्तकां चड आसात ताका व्हड साहित्यकार म्हण पाचारतात. कोणा एकल्यान एकूच पुस्तक बरयले म्हूळ तो लहान जायना अशे लेखक आपलें मत मांडटा. ते मुखार वचून म्हणटात, साहित्याच्या मळार कोण कोणाक बयर काढिना. कोण कोणाक सकल उडोवंक पावना. जण एकलो आपूणूच आपल्या गुणांनी साहित्याची सुवात वेंचून काडटा आनी थंय तो आपल्या अणधिकारान वचून बसता...

सुवातेक सांगलां तशी, रवीन्द्रबाब फाटलीं पांच दसकां सातत्यान बरयतात. थांबड नासतना बरयतात. कोंकणी भाशेक, कोंकणी साहित्याक आनी कोंकणी समाजाक रवीन्द्रबाबान खुब दिलां. पुराय कोंकणी समाज तांचे कडेन आदारान आनी प्रेमळ भावेनेन पळयता. कोंकणीचे तारूं भर दर्यात वाट सोदताले तेन्ना तेन्ना तांचे लेखणेन ताका तडीची दिका दाखयल्या. सर्जकाची आंतरकथा ह्या पुस्तकांत तांणी स्वतः 'फोलेर' जावन दिका दाखयल्या. हांगा ते आपणाकूऱ्य उक्तायत वतात आनी तेच बराबर ते हेर विभूतींक्य वित्रायत वतात. ह्यो साहित्य उपासकांच्यो कथा. एका परस चड सर्जकांच्यो आंतरकथा...